

ROK PRZEDSZKOLAKA

Jadwiga Mielczarek

Regionalny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli
„WOM” w Częstochowie

PODSTAWA PROGRAMOWA WYCHOWANIA PRZEDSZKOLNEGO A DIAGNOZA PRZEDSZKOLNA

Od roku szkolnego 2009/2010, zgodnie z nową podstawą programową wychowania przedszkolnego, każde dziecko w roku poprzedzającym możliwość pójścia do szkoły, będzie obowiązywała diagnoza przedszkolna oraz w razie potrzeby otrzyma odpowiednie wsparcie, aby było dobrze przygotowane do rozpoczęcia nauki w szkole.

Nauczyciele wychowania przedszkolnego będą zobowiązani do przeprowadzenia diagnozy gotowości szkolnej w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole. Nie jest to zadanie zupełnie nowe, gdyż obecnie obowiązujące przepisy nakładają na nauczycieli przedszkola obowiązek rozpoznawania potencjalnych możliwości oraz indywidualnych potrzeb dziecka.

W związku z tymi założeniami Centrum Metodyczne Pomocy Psychologiczno-Pedagogicznej, na zlecenie Ministerstwa Edukacji Narodowej, zrealizowało w roku 2008 wybrane zadania z Rządowego Programu „Bezpieczna i przyjazna szkoła”. Jedno z zadań dotyczyło przygotowania nauczycieli wychowania przedszkolnego do prowadzenia ukierunkowanej obserwacji dzieci pięcio- i sześciolletnich pod kątem gotowości szkolnej.

W projekcie **„Diagnoza z zastosowaniem Skali Gotowości Szkolnej (SGS) i wspomaganie dzieci pięcioletnich do podjęcia nauki w szkole”** wykorzystano materiały opracowane w ramach projektu „Badanie Gotowości Szkolnej Sześciolatków”, finansowanego z funduszy Unii Europejskiej. W roku 2008 CMPPP, na zlecenie MEN, we współpracy z prof. Edytą Gruszczyk-Kolczyńską, zorganizowało i przepro-

wadziło szkolenia dla grupy 209 liderów z całej Polski, wskazanych przez kuratorów oświaty. Liderzy natomiast przeprowadzili w swoich regionach 418 szkoleń dla 11 314 nauczycieli przedszkoli i szkół podstawowych w całym kraju. Głównym celem szkoleń było zapoznanie nauczycieli ze sposobem oceny gotowości do podjęcia nauki w szkole dzieci pięcioletnich (Kryteria Gotowości Edukacyjnej Pięcioletnia GE-5) i sześciolletnich (Skala Gotowości Szkolnej SGS) za pomocą ukierunkowanej obserwacji dziecka. Jest to sposób oceny gotowości do podjęcia nauki w szkole. Dzięki temu już szereg nauczycieli zyskało odpowiednie przygotowanie do realizowania nowej podstawy programowej wychowania przedszkolnego.

Podstawy prawne:

1. Rozporządzenie MEN z dnia 23 grudnia 2008 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz kształcenia ogólnego w poszczególnych typach szkół – (Dz. U. z 2009 r., nr 4, poz. 17); załącznik nr 1
2. Rozporządzenie MEN z dnia 7 stycznia 2003 r. w sprawie zasad udzielania i organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach (Dz. U. nr 11, poz. 114) – § 2 ust. 1 pkt. 2;
3. Rozporządzenie MEN z dnia 21 maja 2001 r. w sprawie ramowych statutów publicznego przedszkola oraz publicznych szkół (Dz. U. nr 61, poz. 624, z późn. zm.) – §2 ust. 1 pkt. 1 lit. a; załącznik nr 1

Zgodnie z nową podstawą programowa wychowania przedszkolnego, zadaniem nauczycieli jest prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu poznanie możliwości i potrzeb rozwojowych dzieci oraz dokumentowanie tych obserwacji.

Z początkiem roku poprzedzającego rozpoczęcie przez dziecko nauki w klasie I szkoły podstawowej należy przeprowadzić analizę gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna).

Celem takiej analizy jest zgromadzenie informacji, które mogą pomóc:

- 1) rodzicom w poznaniu stanu gotowości swojego dziecka do podjęcia nauki w szkole podstawowej, aby mogli je w osiąganiu tej gotowości, odpowiednio do potrzeb, wspomagać;
- 2) nauczycielowi przedszkola przy opracowaniu indywidualnego programu wspomagania i korygowania rozwoju dziecka, który będzie realizowany w roku poprzedzającym rozpoczęcie nauki w szkole podstawowej;
- 3) pracownikom poradni psychologiczno-pedagogicznej, do której zostanie skierowane dziecko w razie potrzeby pogłębionej diagnozy związanej ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi.

Wyrównywanie szans edukacyjnych poprzez zapewnienie lepszego dostępu najmłodszych dzieci do edukacji – to jeden z czterech priorytetów reformy programowej MEN:

Cel ten realizowany będzie m.in. przez:

- wprowadzenie obowiązku szkolnego dla dzieci 6-letnich, z zapewnieniem im opieki oraz odpowiednich dla tego wieku warunków do nauki i zabawy,
- wprowadzenie obowiązkowego rocznego przygotowania przedszkolnego dla dzieci 5-letnich,
- wprowadzenie diagnozy gotowości do podjęcia nauki w szkole, która umożliwi rodzicom podjęcie świadomej decyzji dotyczącej rozpoczęcia nauki szkolnej przez ich dziecko w 6. roku życia,
- zapewnienie dzieciom, których wyniki diagnozy wskazują na potrzebę wsparcia możliwości uczestniczenia w dodatkowych zajęciach wspomagających rozwój, co może ułatwić tym dzieciom rozpoczęcie nauki szkolnej w wieku 6 lat.

Prawo do podjęcia decyzji o tym, czy dziecko rozpocznie naukę w 6. roku życia

pozostawia się jego rodzicom. Decyzja ta będzie bardziej racjonalna i korzystniejsza dla rozwoju i edukacji dziecka, gdy rodzice będą mogli skorzystać z pomocy nauczycieli i specjalistów.

Organizacja obserwacji gotowości do podjęcia nauki w szkole dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym odbywać się będzie podczas typowych, codziennych zajęć przedszkolnych. Nauczyciel dokonuje wnikliwej, ukierunkowanej obserwacji dziecka. Zostaną zorganizowane zajęcia wspomagające i korekcyjne dla dzieci, które tego potrzebują z uwzględnieniem ich możliwości psychofizycznych. Osoby prowadzące zajęcia wspomagające i korekcyjne (nauczyciele, specjaliści) wykonają tę pracę w ramach swojego czasu pracy i obowiązków, zgodnie z zasadami udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

Cele diagnozy przedszkolnej to:

- Udzielenie rodzicom, na podstawie obserwacji zachowań dzieci 5-letnich, informacji związanych z zakresem przygotowania dziecka do podjęcia nauki w szkole, w tym z poziomem umiejętności poznawczych i funkcjonowaniem dziecka w grupie.
- Umożliwienie dzieciom, które tego potrzebują udziału w organizowanych przez szkoły i przedszkola zajęciach wspomagających i korekcyjnych dla zapewnienia im lepszych szans edukacyjnych.
- Diagnoza nie będzie decyzją, ma jedynie pomóc rodzicom w podjęciu decyzji o obowiązku szkolnym dziecka 6-letniego.
- Diagnoza przedszkolna nie jest badaniem dojrzałości szkolnej.

Skala Gotowości Szkolnej (SGS) autorstwa Elżbiety Koźniewskiej to:

- obserwacyjna metoda przygotowana jako pomoc dla nauczycieli dzieci 6-letnich,
- metoda opracowana w ramach projektu Badanie Gotowości Szkolnej Sześciolatków, finansowanego z dotacji Europejskiego Funduszu Społecznego.

W ramach tego projektu przeprowadzono ogólnopolskie badania standaryzacyjne SGS z udziałem reprezentatywnej próby 4 000 dzieci z całej Polski.

Badania odbyły się w okresie maj – czerwiec 2006 roku, kiedy dzieci kończyły roczne obowiązkowe przygotowanie przed-

szkolne. Większość dzieci miała wówczas 6,4–7,4 lat.

W opublikowanym podręczniku do SGS:

- zamieszczono podstawowe informacje o treści metody,
- scharakteryzowano wyniki badanej grupy dzieci 6-letnich,
- wskazano czynniki sprzyjające i czynniki niekorzystne dla osiągnięcia gotowości szkolnej,
- przedstawiono analizy trafności i rzetelności metody,
- zaproponowano sposób statystycznej interpretacji wyników w postaci stopni gotowości szkolnej dla 6 wyodrębnionych podskal.

SGS składa się z 5 (A–E) części, które odnoszą się do wyróżnionych aspektów gotowości szkolnej i zarazem obszarów aktywności dziecka:

- A. Poznanie świata i siebie
- B. Zabawa i nauka w grupie rówieśników
- C. Samodzielność w trudnych sytuacjach
- D. Podejmowanie zadań i praca pod kierunkiem nauczyciela
- E. Przygotowanie do nauki czytania, pisania i matematyki

oraz 6 (1–6) podskal SGS:

- 1. Umiejętności szkolne
- 2. Kompetencje poznawcze
- 3. Sprawność motoryczna
- 4. Samodzielność
- 5. Niekonfliktowość
- 6. Aktywność społeczna

W badaniach standaryzacyjnych w podskalach: kompetencje poznawcze, samodzielność, niekonfliktowość, aktywność społeczna – interpretacja wyników opiera się na 3 stopniach gotowości szkolnej: niskim; średnim; wysokim.

W podskalach: umiejętności szkolne, sprawność motoryczna, interpretacja wyników ma 2 stopnie gotowości szkolnej: zgodny z oczekiwaniami; niższy od oczekiwanego.

Wyniki obserwacji każdego dziecka w 6 podskalach tworzą profil, który jest ogólnym obrazem przygotowania do szkoły.

Niski lub niższy od oczekiwanego wynik – to znak ryzyka niepowodzeń.

Dziecko, które uzyska taki wynik wymaga pogłębionej diagnozy.

Założenia leżące u podstaw konstrukcji SGS:

- 1. gotowość szkolna ma wielowymiarowy charakter wyznaczony przez zadania rozwojowe i obszary aktywności dziecka,
- 2. uwzględniono psychologiczno-edukacyjny charakter pojęcia,
- 3. motywacyjny aspekt uczenia się, zgodnie z którym „gotowość do uczenia się” jest wyrażana: chęcią, zainteresowaniem, wytrwałością pomimo trudności i osiągnięciu przez dziecko małych postępów.

Kryterium poziomu rozwoju dziecka zostało zastąpione przez kryterium osiągnięcia postępów.

Ocena tak rozumianej gotowości szkolnej powinna uwzględniać potrzeby edukacyjne, społeczne, emocjonalne wszystkich dzieci.

Ma to szczególne znaczenie dla wyrównywania startu szkolnego dzieci, którym trudniej sprostać instytucjonalnym i programowym wymaganiom szkoły.

Zdania nauczyciela

Zadaniem nauczyciela jest oszacowanie częstości występowania danego zachowania lub umiejętności na czterostopniowej skali (tak; raczej tak; raczej nie; nie) na podstawie obserwacji prowadzonej podczas codziennych zajęć. Najlepiej prowadzić obserwację wybranych 10 dzieci przez okres 2 tygodni. Pożądane jest dwukrotne przeprowadzenie obserwacji w ciągu roku:

- obserwacji wstępnej (styczeń – luty)
- obserwacji końcowej (maj – czerwiec).

Jakościowa interpretacja wyników obserwacji wstępnej pomoże nauczycielowi odpowiedzieć na pytanie: *co utrudni, a co ułatwi dziecku naukę w szkole? w jakim zakresie sobie dziecko radzi, a w jakim nie?* i zaprojektować zajęcia wspomagające rozwój dziecka i jego przygotowanie do nauki w szkole.

Wyniki obserwacji przeprowadzonej na koniec roku szkolnego mogą służyć ocenie postępów dziecka i oszacowaniu stopnia gotowości szkolnej w wyróżnionych podskalach.

Pomoc rodzicom w podjęciu decyzji

Skala Gotowości Szkolnej (SGS)

- SGS jest metodą obserwacyjną dla nauczycieli,
- metoda ukierunkowuje obserwację nauczyciela na zachowania dzieci w różnych sytuacjach, w tym na umiejętności społeczne i na osiągnięcia,
- metoda dostarcza wielu informacji o dziecku, jego konkretnych zachowaniach, które można przekazać rodzicom w formie udokumentowanej opinii, bez krytycznych i kategoriycznych ocen,
- obserwację z zastosowaniem SGS można prowadzić w naturalnych warunkach,
- SGS jest wystandaryzowana, ma dobre parametry rzetelności i trafności diagnostycznej,
- jest opracowana w wersji elektronicznej, co ułatwia liczenie wyników.

W SGS wymieniono te zachowania i umiejętności, które są ważne dla poznania osiągnięć, upodobań i zainteresowań a także doświadczanych trudności w związku z osiągnięciem gotowości szkolnej.

Zasady stosowania SGS

Wyniki uzyskane za pomocą tej metody obserwacyjnej nie mogą być jedyną podstawą podejmowanych decyzji pedagogicznych.

Stopnie gotowości szkolnej w podskalach SGS nie wyznaczają normy rozwojowej.

Jeśli nie są spełnione warunki obserwacji zgodnie z wymogami badań standaryzacyjnych – pozostaje tylko interpretacja jakościowa.

Opis zalecanej procedury (kolejności czynności) dla nauczyciela przeprowadzającego obserwację dzieci z rocznika 2003, stosującego SGS.

Obserwacja wstępna w styczniu/lutym

- obserwacja dzieci (10) w ciągu 1-2 tygodni według arkusza **Kryteria Gotowości Edukacyjnej Pięciolatka (GE -5)**,
- wypełnienie arkusza obserwacji w wersji papierowej,
- analiza jakościowa wyników obserwacji (bez podziału na podskale!),
- zaprojektowanie zajęć z dzieckiem, jeśli nauczyciel stwierdzi taką potrzebę,
- udzielenie rodzicom informacji o wynikach obserwacji pod kątem gotowości dzieci do nauki w szkole i o planowanym kierunku oddziaływań nauczyciela.

Obserwacja na koniec roku w maju/czerwcu

- obserwacja dzieci (10) w ciągu 2 tygodni według arkusza **Skali Gotowości Szkolnej (SGS)**;
- analiza jakościowa wyników obserwacji z uwzględnieniem podskal SGS;
- jeżeli nauczyciel stosuje wersję papierową metody:
  - wpisanie punktów do arkusza **Podsumowanie wyników obserwacji końcowej**,
  - obliczenie wyników surowych (suma punktów) dla każdej podskali,
  - obliczenie wyników przeliczonych (odjęcie sumy punktów od podanej liczby) dla każdej podskali,
  - odczytanie stopni gotowości szkolnej z tabel podanych w materiale **Stopnie Gotowości Szkolnej dla Dzieci Pięcioletnich Skali Gotowości Szkolnej (SGS)**,
  - analiza profilowa podskal SGS według podręcznika do metody,
  - przekazanie rodzicom dziecka informacji o jego gotowości do nauki w szkole,
- jeżeli nauczyciel stosuje wersję komputerową zaleca się ostrożność w interpretacji wyników, które tworzą krańce podanych przedziałów.

Sposób posługiwania się *arkuszem obserwacyjnym przez nauczyciela*

Przed rozpoczęciem obserwacji należy:

- zapoznać się z metodą, to znaczy przeczytać uważnie treść arkusza zapisu.

Zadaniem nauczyciela jest obserwowanie *czy i w jakim stopniu* wybrane dziecko przejawia wymienione w arkuszu zachowania i umiejętności, a po upływie czasu przeznaczonego na obserwację zanotowanie wyników na arkuszu zapisu.

(po 2 tyg. mamy wiedzę czy dziecko ma dane zachowanie/umiejętność utrwalone)

Wybraną odpowiedź należy zaznaczyć w odpowiedniej kolumnie po prawej stronie arkusza zapisu.

- **tak** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność zdecydowanie pojawia się u dziecka;
- **raczej tak** oznacza, że nauczyciel zaobserwował dane zachowanie lub umiejętność, ale nie jest ono utrwalone;

- **raczej nie** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność pojawia się bardzo rzadko;
- **nie** oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność nie zostało przez nauczyciela zauważone.

Wyniki wstępnej obserwacji z zastosowaniem arkusza GE-5 mogą być analizowane wyłącznie jakościowo.

Wyniki obserwacji z zastosowaniem arkusza SGS mogą być analizowane pod względem ilościowym.

Opis procedury obliczania wyników dla arkusza SGS

Stwierdzonym stopniom przejawiania przez dziecko danego typu zachowania czy umiejętności są podporządkowane liczby od 1 do 4 wykorzystywane przy analizie ilościowej wyników.

- **tak** (1) oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność zdecydowanie pojawia się u dziecka;
- **raczej tak** (2) oznacza, że nauczyciel zaobserwował dane zachowanie lub umiejętność, ale nie jest ono utrwalone;
- **raczej nie** (3) oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność pojawia się bardzo rzadko;
- **nie** (4) oznacza, że dane zachowanie lub umiejętność nie zostało przez nauczyciela zauważone.

Po wypełnieniu arkusza zapisu, trzeba skorzystać ze zbiorczego arkusza wyników – tabeli **Podsumowanie wyników obserwacji**. Do tabeli zbiorczej należy wpisać liczby odpowiadające poszczególnym stopniom przejawiania przez dziecko zachowań i umiejętności dziecka (od „tak” do „nie”) w podziale na poszczególne podskale.

Niektóre pozycje skali mówią o braku korzystnych dla dziecka umiejętności i o wystąpieniu zachowań, które są przejawem trudności. Zostały one zaznaczone na arkuszu *Podsumowanie wyników obserwacji* kolorem czerwonym i znakiem (-), a przy obliczaniu są odejmowane od całkowitego wyniku.

Zgodnie z nowelizacją ustawy o systemie oświaty, obniżenie wieku obowiązku szkolnego ma nastąpić stopniowo – od września 2009 r. i będzie rozłożone na trzy lata; w tym czasie do pierwszych klas szkół podstawowych będą trafiały dzieci z dwóch różnych roczników. Jednocześnie każde dziecko pięcioletnie zyska od roku szkolnego 2009/2010 prawo do przygotowania przedszkolnego. Należy podkreślić, że do szkół nie trafi żadne sześciolatek, którego rodzice tego nie chcą, gdyż przez najbliższe trzy lata decyzję, czy dziecko w tym wieku trafi do szkoły, czy nie, podejmą jego rodzice. Edukacja szkolna powinna być poprzedzona odpowiednim przygotowaniem przedszkolnym. Dlatego warto zalecać rodzicom, by dzieci, które nigdy nie chodziły do przedszkola nie rozpoczynały od razu nauki w szkole, lecz najpierw poszły do przedszkola.

Dzięki wcześniejszemu pójściu do szkoły polskie dzieci będą miały szanse porównywalne z szansami dzieci w innych krajach Unii Europejskiej. W większości krajów europejskich naukę rozpoczynają dzieci młodsze niż siedmioletnie. Jednocześnie zmiana ta ma pociągnąć za sobą upowszechnienie edukacji przedszkolnej – zakłada się, że od września 2010 roku już wszystkie pięcioletki trafią do przygotowania przedszkolnego – obecnie korzysta z przedszkoli niecałe 60% pięcioletków i jeszcze mniej trzy- i czterolatki.

Obniżenie wieku obowiązku szkolnego to działanie dla dobra dzieci – umożliwiające wcześniejsze wyrównywanie szans edukacyjnych dzieci oraz wcześniejsze odkrywanie ich uzdolnień, co z kolei ma pozytywny wpływ na ich rozwój intelektualny i emocjonalny. Zwiększanie szans edukacyjnych to najpierw dobra diagnoza, a następnie zindywidualizowana praca nauczycieli, zarówno z dziećmi mającymi specyficzne trudności, jak i wyróżniającymi się jakimiś szczególnymi zdolnościami, które jak najwcześniej warto rozwijać.

Jadwiga Mielczarek

